

МІЖСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ СЕРЕД МОЛОДІ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПРОФІЛАКТИКИ

Соловйова Т. Г. Міжособистісні конфлікти серед молоді з обмеженими можливостями та шляхи їх профілактики. У даній статті розглядаються особливості міжособистісних конфліктів серед молоді з обмеженими можливостями та шляхи їх профілактики. Актуальність теми статті підтверджується необхідністю привернення уваги держави, соціальних служб, громадських організацій до проблем людей з обмеженими можливостями. Питання міжособистісних конфліктів серед людей з обмеженими можливостями має свою специфіку та залишається недостатньо вивченим сучасною наукою та практикою.

Подано аналіз поняття «конфлікт» та визначено типи конфліктів, які є поширеними серед молоді з інвалідністю. Розглянуто молодь з обмеженими можливостями як специфічний суб'єкт конфліктної взаємодії. На основі виділених критеріїв та їх показників визначено рівні сформованості навичок безконфліктної взаємодії молоді з інвалідністю. Проведено емпіричне дослідження рівнів сформованості навичок безконфліктної взаємодії серед молоді з обмеженими можливостями. Високий рівень виявлено лише у 22,84% молоді, середній рівень – у 51,85%, низький рівень – у 25,31% респондентів. Отримані результати дозволили сформулювати основні напрямки профілактики конфліктності серед молоді.

Соціально-педагогічна профілактика міжособистісних конфліктів серед молоді з обмеженими можливостями, окрім традиційних профілактичних заходів, має включати заходи, що компенсуватимуть вимушений характер спілкування у групі; незмінність та вузькість кола спілкування; особливості, пов'язані з діагнозом; внутрішню роз'єднаність; обмеження у інтимних відносинах. Зміст профілактики міжособистісних конфліктів включає: створення необхідних умов для мінімізації їх кількості та розв'язання неконфліктними засобами; ліквідацію соціально-психологічних причин конфліктів; блокування особистісних чинників виникнення конфліктів.

Ключові слова: молодь з обмеженими можливостями, конфлікт, чинники конфліктів, міжособистісні конфлікти, соціально-педагогічна профілактика конфліктів, молодь з інвалідністю, критерії конфліктності.

Соловьева Т. Г. Межличностные конфликты среди молодежи с ограниченными возможностями и пути их профилактики. В данной статье рассматриваются особенности межличностных конфликтов среди молодежи с ограниченными возможностями и пути их профилактики. Актуальность темы подтверждается необходимостью привлечения внимания государства, социальных служб, общественных организаций к проблемам людей с ограниченными возможностями. Вопросы межличностных конфликтов среди молодежи с инвалидностью имеют свою специфику и остаются недостаточно изученными современной наукой и практикой.

Представлен анализ понятия «конфликт» и определены типы конфликтов, распространенных среди молодежи с инвалидностью. Рассмотрена молодежь с ограниченными возможностями как специфический субъект конфликтного взаимодействия. На основе выделенных критериев и показателей определены уровни сформированности навыков бесконфликтного взаимодействия молодежи с инвалидностью. Проведено эмпирическое исследование уровней сформированности навыков бесконфликтного взаимодействия среди молодежи с ограниченными возможностями. Высокий уровень выявлен лишь у 22,84% молодежи, средний уровень – у 51,85%, низкий уровень – у 25,31% респондентов. Полученные результаты позволили сформулировать основные направления профилактики конфликтности среди молодежи.

Социально-педагогическая профилактика межличностных конфликтов среди молодежи с ограниченными возможностями, кроме традиционных профилактических мероприятий, должна включать меры, компенсирующие вынужденный характер общения в группе; неизменность круга общения; особенности, связанные с диагнозом; внутреннюю разобщенность; ограничения в интимных отношениях. Содержание профилактики межличностных конфликтов включает создание необходимых условий для минимизации их количества и решения бесконфликтными способами; ликвидацию социально-психологических причин конфликтов; блокировки личностных факторов возникновения конфликтов.

Ключевые слова: молодь с ограниченными возможностями, конфликт, факторы конфликтов, межличностные конфликты, социально-педагогическая профилактика конфликтов, молодь с инвалидностью, критерии конфликтности.

Постановка проблеми. У складних соціально-економічних та політичних умовах сьогодення в Україні спостерігається відсутність пильної уваги держави до тих проблем населення, які вважаються не першочерговими. Передусім вирішуються проблеми, пов'язані із матеріальним забезпеченням вразливих верств, зі збереженням здоров'я тощо. Так, щодо людей з обмеженими можливостями, соціальна політика держави в більшій мірі реалізується у сфері своєчасної виплати пенсій та матеріальної допомоги. Стосовно інших проблем людей з інвалідністю спостерігається їх певне ігнорування з боку держави. Позитивні зміни відбуваються дуже повільно, у зв'язку із «перевантаженням» першочерговими проблемами населення.

Втім, люди з інвалідністю потребують уваги держави не тільки в сфері матеріальної допомоги. Через певні проблеми, серед яких високий ступінь соціальної ізоляції, неадекватне ставлення до проблем інвалідності у суспільстві та інші, люди з обмеженими можливостями потребують допомоги фахівців в різних сферах свого життя. Однією з проблем, з якими стикаються ці люди – це конфлікти у власних групах. Через значну соціальну ізоляцію, найчастіше люди з інвалідністю мають невелике коло спілкування, для багатьох потреба у спілкуванні задовольняється однією єдиною групою (наприклад, групи взаємопідтримки, групи відділень соціальної адаптації, групи, створені на базі громадських організацій по типу клубів спілкування тощо). Тому, міжособистісні конфлікти, які виникають у такій групі стають серйозною проблемою для людини з інвалідністю. Конфлікти стають причиною того, що людина з інвалідністю буває змушена покинути групу, тим самим фактично втрачаючи можливість спілкуватись.

Аналіз останніх досліджень. Взагалі проблема конфлікту та його профілактики має міждисциплінарний характер та давню історію. Означеними питаннями займалися психологи, соціологи, юристи, військові, педагоги та інші як у зарубіжній, так і у вітчизняній науках. Ще у працях античних мислителів – Платона, Епікура – розглядалися взаємини людей та природа виникнення конфліктів. Теоретичні засади проблеми конфлікту відображені у

фундаментальних дослідженнях Б. Ананьєва, І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін. Педагогічні аспекти проблеми міжособистісної взаємодії висвітлювалися в працях В. Кан-Каліка, Ю. Кулюткіна, А. Мудрика, Л. Савенкової та ін.; психологічні – Г. Андрєєвої, О. Бодальова, І. Беха, О. Киричука, Б. Паригіна та ін.

Втім, питання міжособистісних конфліктів серед людей з обмеженими можливостями має свою специфіку та залишається недостатньо вивченим сучасною наукою. Важливими аспектами означеної проблеми займалися Н. Бастун, А. Венгер, З. Зайцева, І. Іванова, Р. Кравченко, О. Стребелева, які розглядали особливості соціалізації людей з обмеженими можливостями та ускладнення, що виникають при цьому процесі. У продовження означених досліджень, спробуємо акцентувати увагу на таких ускладненнях як міжособистісний конфлікт, конфліктна взаємодія молоді. Отже, **метою** даної роботи є висвітлення особливостей міжособистісних конфліктів серед молоді з обмеженими можливостями та шляхів їх профілактики.

Виклад основного матеріалу. Термін «конфлікт» (від латинського *conflictus*) у буквальному перекладі означає «зіткнення». Соціологи визначають конфлікт як зіткнення протилежних цілей, позицій, поглядів суб'єктів соціальної взаємодії, які усвідомлюють суперечливість своїх інтересів. Конфлікт має соціальну природу, оскільки учасниками конфлікту завжди є люди (за виключенням зооконфліктів), або певні соціальні групи та спільноти. Отже, конфліктом є актуалізоване протиріччя, зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії чи опонентів, а також зіткнення самих опонентів [1, 339].

Згідно загальної теорії конфліктів К. Боулдінга, конфлікт є невід'ємною складовою життя; це ситуація, в якій сторони усвідомлюють несумісність своїх позицій і кожна із сторін прагне зайняти позицію, протилежну до інтересів іншої. Суб'єктами конфлікту виступають або окремі індивіди, або соціальні групи та спільноти, що з них складаються. На цій підставі виділяють наступні види конфліктів:

- між окремими особистостями – міжособистісні;
- між окремою особистістю та групою – особистісно-групові;
- між групами – міжгрупові;
- внутрішньо особистісні конфлікти.

Для нашого дослідження актуальними є перші два види

конфліктів. Міжособистісні конфлікти відносяться до найбільш поширених конфліктів. Вони охоплюють майже всі сфери людських відносин. За визначенням Г. Козирева, міжособистісний конфлікт – це зіткнення людей в процесі їх взаємовідносин [2]. А. Кармін [3] зазначає, що в цих конфліктах кожна сторона прагне відстояти власну думку, довести свою правоту. Така поведінка викликає у суб'єктів конфлікту гострі негативні емоційні переживання, які загострюють взаємодію учасників і провокує їх на екстремальні поступки, навіть після вирішення конфлікту, його учасники ще довго відчують негативне самопочуття.

Визначають наступні особливості міжособистісних конфліктів: протистояння між людьми проходить безпосередньо тут і зараз на основі зіткнення їх особистих мотивів; міжособистісні конфлікти для суб'єктів конфліктної взаємодії є перевіркою характерів, темпераментів, здібностей, інтелекту, волі та інших індивідуально-психологічних особливостей; для таких конфліктів характерна висока емоційність; міжособистісні конфлікти зачіпають інтереси не тільки конфліктуючих сторін, а й тих з ким вони безпосередньо пов'язані.

Між окремою особистістю та групою – особистісно-групові конфлікти також мають особливості: суб'єктами таких конфліктів виступає з однієї сторони особа, а з іншої – група; конфліктна взаємодія відбувається на основі зіткнення особистісних і групових мотивів; причини конфліктів такого роду пов'язані із положенням (позицією, роллю, статусом тощо) особи в групі.

Форми прояву таких конфліктів можуть бути такими, як використання групових санкцій, обмеження чи повне припинення неформального спілкування членів групи з конфліктуючим, різка критика в його бік (очна чи заочна) [3].

Н.В. Грішина [5] та ін. виділяють об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів. До об'єктивних причин конфліктної взаємодії відносять: обмеженість ресурсів; відмінності в цілях, уявленнях, цінностях, манері поведінки, рівні освіти, життєвому досвіді; спосіб життя; зіткнення матеріальних і духовних інтересів; незадовільні комунікації; різку зміну подій і ситуації.

Суб'єктивними причинами конфліктів є схильність людини до конфліктних стосунків з оточуючими, зумовлена її індивідуальними особливостями. Серед них такі: неадекватна самооцінка; намагання завжди домінувати; психологічна несумісність; консерватизм мислення, поглядів, переконань; надмірна принциповість і

прямолинійність висловлювань; критична налаштованість; емоційні якості, зокрема тривожність, агресивність, роздратованість, упертість.

Причинами особистісно-групових конфліктів науковці відзначають наступні: з боку групи – порушення індивідом групових норм; з боку індивіда – порушення його статусно-рольових очікувань.

З огляду на те, що коло спілкування молоді з інвалідністю достатньо обмежене, дія вище перелічених чинників конфлікту суттєво збільшується.

На нашу думку, особливої уваги потребують такі чинники конфліктів серед молоді як обмеженість ресурсів, суттєві відмінності в інтелектуальному розвитку, зіткнення матеріальних та духовних інтересів, порушення індивідом групових норм або порушення його статусно-рольових очікувань, а також індивідуальні особливості молодих людей з інвалідністю. Розглянемо детальніше означені чинники.

Обмеженість ресурсів в осередку молоді з інвалідністю – актуальна проблема. Під ресурсами розуміємо певні матеріальні блага (фінансові, технічні та ін.) та духовні (культура, освіта, здоров'я тощо). Що стосується матеріальних благ, то їх розподіл здається несправедливим починаючи від розміру соціальних виплат, закінчуючи розподілом, наприклад, подарунків на свята. Зважаючи на те, що молодь з інвалідністю, як правило, проживає на межі бідності, навіть незначна перевага для когось одного, викликає обурення, заздрість, які і стають приводом для конфлікту.

Те ж саме стосується і духовних благ – молодь, яка має більше доступу (з об'єктивних чи суб'єктивних причин) до осередків культури, освіти, - стає об'єктом заздрощів для інших. З іншого боку, здоров'я людини, її психофізичні можливості дуже індивідуальні, і, часто спостерігається, неформальне об'єднання людей зі схожими проблемами здоров'я. Такого роду об'єднання часто виключають зі свого кола людей з певними відмінностями. Так, люди з порушеннями опорно-рухового апарату та з порушеннями мовлення дуже вразливі до ототожнення їх з людьми з психічними чи розумовими вадами; молодь з явними зовнішніми ознаками інвалідності уникає осіб зі звичайною зовнішністю. З огляду на те, що всі вони, часто перебувають в одній групі, це не може не провокувати конфлікти.

Наступний чинник конфліктів серед молоді з інвалідністю –

відмінності у розумовому розвитку – також має свої особливості. Перебування у постійній групі, для більшості робить очевидним ступінь розумового розвитку кожного її члена. З цього приводу можливі явні чи приховані образи, глузування з боку тих, хто вважає себе розумнішим. Крім того, існує ймовірність «використання» ситуацією – тобто людина зі збереженим інтелектом може різко обмежувати людину з розумовою відсталістю у спілкуванні, обманювати її, ігнорувати, використовувати як «робочу силу», здійснювати інші насильницькі дії фізичного, психологічного, сексуального, економічного характеру. Ці дії можуть бути як явного так і прихованого плану, і, звичайно, приводять до конфліктів.

Наступний чинник конфліктів – зіткнення матеріальних та духовних інтересів молоді і інвалідністю. Як вже зазначалося, в умовах обмеженості ресурсів, зіткнення інтересів також провокує конфлікти. Так, звичайний поділ техніки, знарядь праці та ін. або будь-який вибір (наприклад, відбір найбільш підходящих членів групи для участі у якомусь заході) в таких умовах часто приводить до конфлікту.

Окремим фактором, який провокує конфлікти в осередку молоді з інвалідністю – це суперництво. Суперництво (прагнення перемогти, перевершити кого-небудь у чомусь) – це особливий вид людських взаємин, який характеризується боротьбою за що-небудь цінне: влада, престиж, визнання, любов, матеріальний успіх, тощо. Життя сучасної людини в багатьох аспектах побудована саме на суперництві. Сьогодні змагання проходять у всіх областях – в спорті, в мистецтві, в сім'ї, з друзями. Зараз прийнято вважати, що почуття суперництва корисно для процесу розвитку індивідуума, однак це досить спірне питання. Знову ж таки, з огляду на обмеженість ресурсів у молоді з інвалідністю, будь яка поразка (наприклад, в особистому житті) може стати (чи здаватись) фатальною. Це звичайно провокує конфлікт із більш вдалим суперником або предметом боротьби.

Наступним чинником визначено порушення індивідом групових норм або порушення групою його статусно-рольових очікувань. У першому випадку людина з інвалідністю може порушувати групові норми, переслідуючи свої інтереси, цінності; можливе також випадкове порушення або, часто трапляється, коли людина просто не в змозі з певних причин виконувати нормативні вимоги. Особливо це стосується людей зі значними обмеженнями руху або з інтелектуальною недостатністю. Науковці та практики свідчать, що

групи молоді з інвалідністю, особливо групи різнорідні – не завжди з терпимістю ставляться до проблем окремих осіб.

У другому випадку, порушення групою статусно-рольових очікувань людини, відбувається через відносну сталість, постійність групи. Змінити свій статус в такій групі досить важко. Крім того, поява нового члена групи завжди викликає підвищену увагу з боку лідерів групи. Часто виникає певна конкуренція, яка може закінчитися серйозним конфліктом, і нова людина змушена залишити групу. В інших випадках група деформує поведінку індивіда, вчиняє певний тиск. З огляду на те, що кількість груп, де люди з інвалідністю почувають себе абсолютно комфортно, дуже обмежена, такого роду конфлікти можуть призвести до повної соціальної ізоляції такої людини як у групі так і поза нею.

Індивідуальні особливості як чинник конфліктів в осередку молоді з інвалідністю також посідають значне місце. Н. Гришина [5] зауважує, що існують певні психологічні характеристики, які зумовлюють схильність людей сприймати ті чи інші ситуації взаємодії з людьми як конфліктні. Крім того, на рівень конфліктності впливає і актуальний психічний стан людини.

До індивідуальних особливостей відносять характер, темперамент, особистісний світогляд, зміст переконань та інші характеристики, які зумовлюють схильність людей сприймати ті чи інші ситуації взаємодії з людьми як конфліктні. Крім того, велике значення мають вікові характеристики молоді. Незважаючи на достатньо різний вік (від 18 до 35 років), для великої кількості молодих людей з інвалідністю залишаються характерними ознаки підліткового та раннього юнацького віку (певний інфантилізм). Це пов'язано з об'єктивними (діагноз) та суб'єктивними (особливості виховання, утриманська життєва позиція тощо) причинами. Тому, скористуємося напрацюваннями Л. Долинської [6], яка зауважує, що на виникнення конфліктів у цьому періоді впливають індивідуальний стиль спілкування, ставлення до партнера, рівень конфліктності, особистісна тривожність, схильність до домінування, ригідність, агресія, самооцінка.

Звичайно, що вищеописані чинники по різному впливають на молоді з інвалідністю, втім, теоретичне дослідження проблеми, власні спостереження та опитування спеціалістів, які працюють з молоддю доводять, що у таких групах відмічається підвищений рівень конфліктності взагалі, та у окремих індивідів, зокрема.

Для перевірки цієї гіпотези, було проведене емпіричне

дослідження сформованості навичок безконфліктної поведінки у групі молоді з обмеженими можливостями на базі Запорізького міського територіального центру соціального обслуговування. У дослідженні взяли участь 54 особи, які мають I, II чи III групи інвалідності з різними нозологіями: близько половини мають легкий та помірний ступінь розумової відсталості або затримку психічного розвитку в анамнезі, більше третини – ДЦП із супутніми патологіями розвитку (епісіндром, сенсорні порушення тощо), шестеро мають інвалідність, пов'язану з травмою або соматичним захворюванням, троє молодих людей з синдромом Дауна, двоє – з аутичними розладами. Тож, як бачимо, група досить різноманітна, але в той же час – це постійна група. Всі учасники знаходяться на обліку у денному відділенні та відвідують його щоденно або за індивідуальним графіком. Умовою участі в експерименті молодих людей було обов'язкове відвідування групи хоча б один-два рази на тиждень. Дослідження проводилось протягом місяця.

Для визначення рівня сформованості навичок безконфліктної взаємодії у молоді з особливими потребами було визначено критерії та показники, за допомогою яких стане можливою перевірка таких рівнів.

Отже, першим критерієм визначено когнітивний, який передбачає наявність у молоді людини з особливими потребами необхідних знань щодо безконфліктної поведінки. Показниками даного критерію є: знання норм міжособистісного безконфліктного спілкування; знання засобів, шляхів конструктивного вирішення конфліктів. Наступним критерієм визначено діяльнісний (поведінковий). Його показниками є: додержання норм міжособистісного безконфліктного спілкування; вміння конструктивно вирішувати конфлікт. Останнім критерієм визначено емоційно-ціннісний. Його показниками вважаємо: усвідомлення необхідності дотримання культури у щоденних взаєминах; характер емоційного сприйняття суб'єктів взаємин; толерантність. За допомогою критеріїв та їх показників було визначено три рівні сформованості навичок безконфліктної взаємодії: високий, середній та низький.

Діагностичний інструментарій добрався з урахуванням можливостей і обмежень молоді з особливими потребами. Було використано спостереження, опитування, тестування («Конфліктна особистість» [2]), визначення індексу групової згуртованості Сішора, діагностична методика «Наскільки Ви толерантні?» [7], метод

експертних оцінок. Для здійснення експерименту на кожного члена групи було заведено картку, в якій фіксувалися результати дослідження за кожним критерієм.

Спочатку відбувалося визначення загального ступеня конфліктності у групі та способів їх вирішення у досліджуваних. Було використано спостереження з метою визначення актуальності питання конфлікту для даної групи. Проведено бесіди з кожним учасником експерименту. Схема індивідуальної бесіди була приблизно наступною: 1. Чи можна назвати вашу групу конфліктною? 2. Як часто у вас відбуваються конфлікти? 3. Чи комфортно особисто вам у групі? Чи знайоме вам поняття норм міжособистісного безконфліктного спілкування? Чи дотримуєтесь ви цих норм? 4. У випадку конфлікту між членами групи, у який спосіб цей конфлікт вирішується? 5. Чи бували випадки, коли людина йшла з групи через конфлікт? 6. Чи можна було б вирішити такий конфлікт по-іншому? Чи знаєте ви дієві способи вирішення конфлікту? 7. Чи хотіли б ви навчитися більш конструктивно вирішувати конфлікти?

У результаті спостереження і співбесіди отримали наступні результати. Десятеро молодих людей (18,52%) вважають свою групу конфліктною; 22,22% так не вважають. 32 респонденти (59,26%) відповідали, що група іноді буває конфліктною та називали імена тих членів групи, які на їх думку, провокують конфлікти. На запитання щодо частоти конфліктів відповіді розподілились наступним чином: двадцять членів групи (37,04%) вважають, що конфлікти бувають часто, майже на кожній зустрічі відбувається сварка або непорозуміння між деякими членами групи; чотирнадцять (25,93%) вважають, що конфлікти відбуваються досить часто, але це пов'язано з конфліктною ситуацією, яка склалася між певними членами групи та керівництвом. Інші двадцять (37,04%) вважають, що конфлікти відбуваються не часто (втім, серед цих людей більшість відвідує відділення значно рідше інших).

Результати дослідження за трьома критеріями було зведено до середніх значень. Отже, за когнітивним критерієм, високий рівень сформованості навичок безконфліктної поведінки притаманний 16,67% респондентів; середній рівень – 44,44%; низький – 38,89%. За другим (діяльним) критерієм виявлено 27,16% респондентів високого рівня; 54,32% – середнього та 18,52% низького рівня. За третім (емоційно-ціннісним) критерієм високий рівень притаманний 24,69% респондентів; середній – 56,79%; та низький – 18,52% молодих людей з особливими потребами.

Отримані дані по всім трьом критеріям було підраховано та визначено середні рівні сформованості навичок безконфліктної взаємодії молоді з особливими потребами. Високий рівень виявлено у 22,84% молоді, середній рівень – у 51,85%, низький рівень – у 25,31% респондентів.

Таким чином, проведений експеримент довів, що у групі молоді з особливими потребами існує певна схильність до конфліктів; причинами конфліктів стають індивідуальні особливості, умови спільного перебування у групі; певна «замкненість» групи від «відкритого» суспільства; обмеженість кількості членів групи; вимушений характер спілкування тощо.

Результати теоретичного та емпіричного досліджень надали можливість визначити основні шляхи профілактики міжособистісних конфліктів в осередку молоді з інвалідністю. На нашу думку, профілактика має бути спрямованою, з одного боку, на усунення або максимально можливе зменшення впливу чинників, які провокують конфлікти, а з іншого – на формування конфліктологічної компетентності молоді.

Соціально-педагогічна профілактика міжособистісних конфліктів серед молоді з обмеженими можливостями, окрім традиційних профілактичних заходів, має включати заходи, що компенсуватимуть вимушений характер спілкування у групі; незмінність та вузькість кола спілкування; особливості, пов'язані з діагнозом; внутрішню роз'єднаність; обмеження у інтимних відносинах. Зміст профілактики міжособистісних конфліктів включає: створення необхідних умов для мінімізації їх кількості та розв'язання неконфліктними засобами; оптимізацію управлінських умов функціонування групи; мінімізацію соціально-психологічних причин конфліктів; блокування особистісних чинників виникнення конфліктів.

Форми профілактики міжособистісних конфліктів залежать від наявних умов існування групи. Вважаємо доречним використовувати профілактичні заняття, групові дискусії, індивідуальну роботу з членами групи, у яких виявлено підвищений рівень конфліктності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, міжособистісні конфлікти у групах молоді з обмеженими можливостями є серйозною соціально-педагогічною проблемою. Доведено, що молодь з обмеженими можливостями через значну соціальну ізоляваність, вузьке коло спілкування та певні особистісні особливості схильна до конфліктної поведінки. З огляду на те, що

для багатьох потреба у спілкуванні задовольняється однією єдиною групою, профілактика міжособистісних конфліктів стає особливо актуальною.

Основними напрямками профілактики міжособистісних конфліктів серед молоді з обмеженими можливостями вважаємо формування конфліктологічної компетентності, тобто формування сукупності знань, умінь, навичок, які дозволяють цивілізовано побудувати спілкування й вибрати гідні варіанти поведінки в конфліктних ситуаціях, а також особистісних думок, які орієнтуються на емпатію, толерантність, конструктивний діалог; участь молоді у колективних видах діяльності (суспільно корисна діяльність, спорт, творчість, спільні святкові заходи тощо); максимальне розширення кола спілкування молоді з обмеженими можливостями.

Перспективним напрямком подальших досліджень з даної теми вважаємо більш глибоке вивчення особливостей взаємовідносин між молоддю з різними нозологіями, питання зв'язку статусу індивіда з його діагнозом.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Київ, Сімферопіль: Універсум, 2013. – 536 с.
2. Козырев Г.И. Основы конфликтологии: учебник / Г.И. Козырев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Форум: Инфра-М, 2010. – 240 с.
3. Конфликтология / Под ред. А.С. Кармина. – СПб.: Издательство «Лань», 1999. – 448 с.
4. Юрків Я. І. Умови вирішення конфліктів у підлітковому середовищі соціальним педагогом / Я.І. Юрків // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 32 – 41.
5. Гришина Н. В. Психология конфликта: учеб. пособие / Н.В. Гришина. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2008 – 544 с.
6. Долинська Л.В. Психологія конфлікту: навч. посібн. / Долинська Л.В., Матяш-Заяц Л.П. – К.: Каравела, 2010. – 304 с.
7. Шаповал Т. Психологічні тренінги в школі / Т. Шаповал. – К.: Шкільний світ: Л. В. Галіцина, 2006. – 128 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Encyklopedija dlja fahivciv social'noi' sfery. – 2-ge vydannja / Za

zag. red. prof. I.D. Zvjerjevoi'. – Kyi'v, Simferopil': Universum, 2013. – 536 s.

2. КОЗЫРЕВ G.Y. Основы конфликтологии: учебник / G.Y. КОЗЫРЕВ. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Форум: Инфра-М, 2010. – 240 с.

3. Конфликтология / Под ред. А.С. Кармына. – СПб.: Издател'ство «Лан'», 1999. – 448 с.

4. Jurkiv Ja. I. Umovy vyrishennja konfliktiv u pidlitkovomu seredovyshhi social'nym pedagogom / Ja.I. Jurkiv // Social'na pedagogika: teorija ta praktyka. – 2013. – № 2. – S. 32 – 41.

5. Gryshyna N. V. Psihologija konfliktu: ucheb. posobie / N.V. Gryshyna. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2008 – 544 с.

6. Dolyns'ka L.V. Psihologija konfliktu: navch. posibn. / Dolyns'ka L.V., Matjash-Zajac L.P. – K.: Karavela, 2010. – 304 с.

7. Shapoval T. Psihologichni treninky v shkoli / T. Shapoval. – K.: Shkil'nyj svit: L. V. Galicyna, 2006. – 128 с.

Solovyova T. Interpersonal conflicts among young people with disabilities and ways to prevent them. This article examines the features of interpersonal conflicts among young people with disabilities and ways to prevent them. The relevancy of the topic is proved by the need to attract the attention of the state, social services, and public organizations to the problems of people with disabilities. The issues of interpersonal conflicts among young people with disabilities have their own specifics and remain insufficiently studied by modern science and practice.

An analysis of the concept of "conflict" is presented. Conflicts can be split into few types that are common among young people with disabilities. Young people with disabilities are considered as a specific subject of conflict interaction. It is determined that the limited possibilities appear when a person can not sufficiently realize his need for communication. Young people with disabilities form a specific circle of communication, too narrow, by the standards of an ordinary person. This circle is limited to a certain group of people with similar problems. This forces a person with a disability to communicate not with the people whom he chooses, but with those who became members of this group because of disability.

The levels of the skills formation for conflict-free interaction of youth with disabilities are determined, based on the identified criteria and indicators. An empirical study of the levels of skills formation of conflict-free interaction among young people with disabilities was carried out. High level of skills formation was detected only in 22.84% of young

people, 51.85% of respondents had an average level, and 25.31% of respondents had low level. The obtained results allowed to formulate the main directions of conflict prevention among young people.

In addition to traditional preventive measures, socio-educational prevention of interpersonal conflicts among young people with disabilities should include measures that compensate for the compulsory (forcing) nature of communication in the group; The invariability of the group to communicate with; Special issues associated with the diagnosis; Internal dissociation; Restrictions in intimate relationships. The content of the prevention of interpersonal conflicts includes the creation of the necessary conditions for minimizing number of conflicts and resolving them in conflict-free ways and the elimination of the socio-psychological causes of conflict.

Key words: youth with disabilities, conflict, conflict factors, interpersonal conflicts, socio-psychological causes of conflict, young people with disabilities, conflict criteria.

Отримано 04.04.2017

УДК 316. 614.5 – 058. 855

В. І. Співак
fkspp@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ПРИЙОМНИХ ДІТЕЙ ДО НОВОГО СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Співак В. І. Особливості адаптації прийомних дітей до нового соціального середовища. В статті здійснюється опис процесу адаптації прийомних дітей у нових для них родинах. Висвітлюються питання, що стосуються особливостей виховання дітей у прийомних сім'ях.

Виховання у новій сім'ї має чітко виражене соціально-педагогічне спрямування – забезпечення умов для адаптації дитини у соціальному середовищі, максимальна нейтралізація набутого нею негативною досвіду, компенсація вад фізичного і психічного розвитку, набутих в умовах асоціального оточення. У цьому процесі